

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-177>

УДК 665.9

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА КРЕДИТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ УКРАЇНИ

RESEARCH ON THE IMPACT OF MODERN STATE MONETARY AND CREDIT POLICY ON THE CREDIT POTENTIAL OF BANKS IN UKRAINE

Яковлев Владислав Ігорович

аспірант, асистент,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4331-5101>

Ткаченко Марина Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2605-2653>

Yakovlev Vladyslav, Tkachenko Maryna

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Стаття присвячена дослідженню впливу сучасної державної грошово-кредитної політики на кредитний потенціал банків в Україні. У контексті економічної нестабільності, інфляційних процесів та коливань валютного курсу аналізуються основні чинники, що формують кредитування в банківському секторі. Розглянуто роль облікової ставки, регуляторних вимог та стану золотовалютних резервів у формуванні доступності кредитів для населення і бізнесу. Вивчено вплив тіньової економіки на ризики кредитування та ефективність монетарної політики. Запропоновано рекомендації щодо оптимізації грошово-кредитної політики з метою підвищення кредитного потенціалу банківської системи, що має забезпечити стабільність фінансового сектору та сприяти економічному розвитку країни. Результати дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок у цій сфері.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, кредитний потенціал, банки України, економічна стабільність, облікова ставка, тіньова економіка, ризики кредитування.

The article explores the impact of modern state monetary and credit policy on the credit potential of banks in Ukraine. Amid economic instability, inflationary processes, and fluctuations in the exchange rate, the study analyzes the key factors shaping lending within the banking sector. The role of the central bank's discount rate, regulatory requirements, and the status of foreign exchange reserves are examined to understand their influence on the accessibility of credit for individuals and businesses. The research delves into how changes in the monetary policy framework can either stimulate or restrict lending activities, depending on the prevailing economic conditions. Additionally, the study highlights the challenges posed by a significant shadow economy, which complicates risk assessment for banks and impacts their willingness to lend. This situation necessitates a careful balancing act by policymakers to create an environment conducive to credit growth while maintaining financial stability. Furthermore, the article addresses the interconnection between external economic factors and domestic credit policy, emphasizing the need for a comprehensive approach to manage risks and leverage opportunities in a globalized financial landscape. It also proposes recommendations for optimizing monetary and credit policy to enhance the credit potential of the banking system. By focusing on specific strategies, such as improving the regulatory framework and increasing transparency, the research aims to provide actionable insights for policymakers and banking institutions. The findings of this study contribute to a deeper understanding of the dynamics between monetary policy and the banking sector's credit capacity. They underscore the importance of adaptive policy measures that can respond effectively to changing economic circumstances. Ultimately, this research serves as a foundation for further scientific developments in the field, promoting a stable financial sector that can support sustainable economic growth in

Ukraine. By identifying critical areas for improvement, the article encourages ongoing dialogue among stakeholders to enhance the resilience and efficiency of the banking system, ensuring that it meets the evolving needs of the economy.

Keywords: monetary and credit policy, credit potential, banks of Ukraine, economic stability, discount rate, shadow economy, lending risks.

Постановка проблеми. В умовах нестабільності економіки України вплив грошово-кредитної політики на кредитний потенціал банків стає критично важливим. Зміни в обліковій ставці, регуляторні вимоги та інфляційні процеси безпосередньо впливають на доступність кредитів для населення та бізнесу. Високі процентні ставки знижують попит на кредити, тоді як жорсткі вимоги до капіталу обмежують можливості банків у наданні фінансування. Крім того, існування тіньового сектора ускладнює моніторинг ризиків, що ще більше загострює ситуацію. Таким чином, необхідно проаналізувати, як грошово-кредитна політика впливає на кредитний потенціал банків та економічний розвиток України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії між грошово-кредитною політикою та фінансовою стабільністю банківської системи України було предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як Харун [1], Королюк Т. О. [3], Михайлюк Р. П. [4], Пасічник І. В. [5], Ткаченко О. К. [6] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слабка адаптація банків до нових умов ринку та зростаюча конкуренція з альтернативними фінансовими установами також потребують уваги. Крім того, існує потреба в глибокому аналізі впливу зовнішніх економічних чинників на внутрішню кредитну політику, що може сприяти формуванню більш ефективних шляхів управління кредитним потенціалом банків України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Необхідно дослідити вплив сучасної грошово-кредитної політики держави на кредитний потенціал банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Грошово-кредитна політика є ключовим елементом регулювання економічних процесів і сприяє досягненню стабільності в економіці, забезпеченню сталого зростання, контролю за рівнем інфляції та збереженню курсової стабільності національної валюти. Вона включає заходи та інструменти, які використовує держава, зокрема Національний банк, для управління грошовою масою, відсотковими ставками, валютним курсом і кредитною активністю. Основною метою цієї політики є досягнення рівноваги між попитом

на гроші та їх пропозицією, що забезпечує контроль за рівнем інфляції, стимулює економічне зростання та підтримує стабільність фінансового ринку. Зазвичай досягнення макроекономічної стабільності є пріоритетом для будь-якої держави, оскільки це дозволяє забезпечити сприятливі умови для зростання виробництва, підвищення рівня життя населення та економічного процвітання країни.

Основними суб'єктами грошово-кредитної політики є центральні банки, які мають необхідні інструменти та повноваження для впливу на грошовий ринок. В Україні цю роль виконує Національний банк України, який діє відповідно до визначених урядом та парламентом макроекономічних цілей. Зокрема, основним завданням Національного банку є підтримка стабільності гривні, забезпечення низької інфляції та сприяння економічному зростанню. Досягнення цих цілей передбачає використання низки інструментів, таких як регулювання облікової ставки, контроль за грошовою масою, операції з цінними паперами та інтервенції на валютному ринку. Ці інструменти дозволяють Національному банку регулювати обсяги кредитування, відсоткові ставки, курс національної валюти та інші показники, що впливають на економічну активність.

Грошово-кредитна політика буває двох основних типів: стимулювальна (експансійна) та стримувальна (рестрикційна). Стимулювальна політика застосовується, коли економіка потребує активізації і збільшення грошової маси для підвищення рівня інвестицій, споживання та зайнятості. У такому випадку центральний банк знижує відсоткові ставки, що робить кредити доступнішими для населення та бізнесу, що в свою чергу стимулює зростання економічної активності. З іншого боку, стримувальна політика застосовується у разі перегріву економіки або підвищення рівня інфляції. Для цього центральний банк підвищує відсоткові ставки, що скорочує обсяги кредитування і стримує споживчий попит. Зменшення обсягів грошей в обігу допомагає знизити інфляційний тиск і стабілізувати економічну ситуацію [1].

Одним з ключових інструментів грошово-кредитної політики є облікова ставка, що

визначає вартість кредитування, яку встановлює центральний банк для комерційних банків. Зниження облікової ставки робить кредити дешевшими, сприяючи збільшенню інвестиційної активності, розвитку бізнесу та зростанню споживання. Навпаки, підвищення облікової ставки ускладнює доступ до кредитів, стримуючи економічну активність та зменшуючи попит на гроші. Крім того, облікова ставка впливає на процентні ставки комерційних банків, що безпосередньо позначається на вартості позик для бізнесу та населення. Такий механізм дозволяє центральним банкам оперативного реагувати на зміни економічної ситуації та підтримувати стабільність економіки.

Таким чином, грошово-кредитна політика є основним інструментом державного регулювання економіки, спрямованим на досягнення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного зростання та забезпечення фінансової стійкості. Вона має комплексний характер і вимагає координації дій центрального банку з іншими державними установами для досягнення спільних цілей. Ефективна грошово-кредитна політика є основою економічного добробуту, і її значення важко переоцінити в умовах глобалізації, коли національні економіки стають все більш взаємопов'язаними.

Стабільна та надійна банківська система характеризується не лише кількісними показниками діяльності комерційних банків,

а й оцінкою з боку клієнтів та партнерів. Надійний банк — це той, що користується високою довірою, має стійкі зв'язки з іншими учасниками ринку та забезпечує реалізацію інтересів своїх клієнтів. Надійність банку залежить від його стабільності: лише стійкий і стабільно зростаючий банк може вважатися надійним. Надійна клієнтська база є важливою умовою для забезпечення стійкості комерційного банку. За умов напруги на грошово-кредитному ринку головні зусилля учасників грошово-кредитної політики спрямовані на підтримання ліквідності банків, щоб забезпечити своєчасне виконання ними зобов'язань перед клієнтами. Це сприяє своєчасним розрахункам у економіці, підтримці довіри до банківської системи та створює умови для повернення вкладниками коштів на банківські рахунки.

Стійка банківська система – це така система, в якій банки здатні витримувати високий рівень непередбачуваних втрат, залишаючись ефективними у своїй діяльності. Стабільний розвиток банків означає здатність з часом знижувати ці втрати, швидко долати їх наслідки та забезпечувати підвищення рівня стійкості. Таким чином, стійкість є ключовою внутрішньою характеристикою, яка надає банкам можливість стабільно розвиватися і залишатися життєздатними, незважаючи на вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників.

У 2019 році облікова ставка була на рівні 18%, після чого спостерігалось поступове

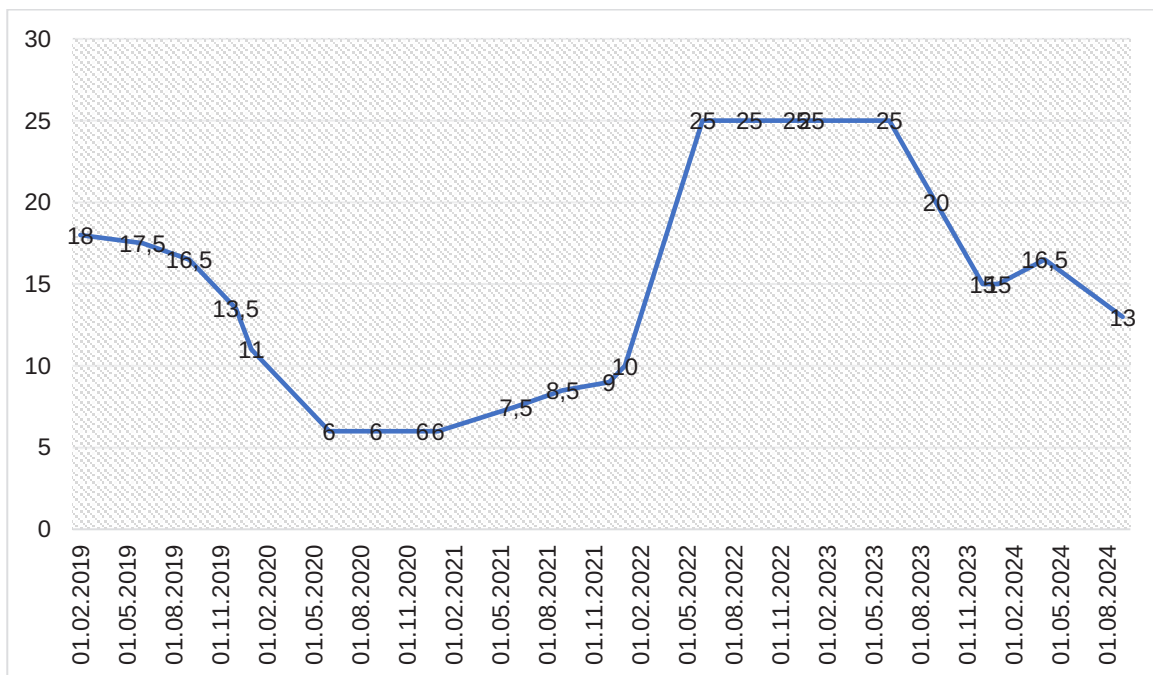

Рис. 1. Облікова ставка НБУ за 2019–2024 роки [2]

зниження, досягнувши найнижчого значення 6% у 2020 році. Це може свідчити про прагнення стимулювати економічну активність в умовах можливої рецесії чи нестабільності. Протягом 2020–2021 років ставка залишалася стабільною на рівні 6–7,5%, що свідчить про тривалу політику низьких ставок для підтримки економіки. На початку 2022 року ставка різко зросла до 25%, що може бути реакцією на інфляційні ризики, економічні потрясіння або підвищення вартості запозичень для контролю над грошовою масою. Після досягнення пікової ставки в 25% спостерігається поступове зниження. На серпень 2024 року ставка зменшилась до 13%. Це може бути пов'язано зі зниженням інфляційного тиску або стабілізацією економічної ситуації. Отже, загальна тенденція відображає дії, спрямовані на підтримку економіки в періоди кризових явищ і контроль над інфляцією в періоди високого зростання цін.

Сьогодні основною проблемою грошово-кредитної політики є зниження попиту на національну валюту та зростання рівня доларизації економіки України. Іншою важливою проблемою є нестабільність валютного курсу та девальвація гривні. Оскільки Україна є відкритою сировинною економікою, структура споживчого кошика, що містить велику частку імпортованих товарів, визначає, що стабільність валютного курсу є критично важливою для підтримки внутрішніх цін. Додатково, низький рівень золотовалютних резервів також створює труднощі. Наявність значного тінювого сектору заважає ефективному функціонуванню монетарної політики. Крім того, комерційні банки стикаються з проблемами залучення депозитів і впливом існуючих, що ускладнює кредитування, робить його дорожчим, скорочує терміни кредиту та підвищує ризики нестачі ліквідності [3].

Національний банк України повинен встановити норматив обов'язкового резервування, який застосовується лише до спеціалізованих банків. Існує кілька чинників, що дозволяють визначати диференційований норматив для різних видів зобов'язань. Серед цих чинників — строк залучення коштів, тип зобов'язань залежно від валюти та суб'єктів. Облікова ставка та інші процентні ставки за операціями встановлюються за певним порядком: кредити овернайт, рефінансування, стабілізаційні кредити, депозити овернайт та ставки залучення тимчасово вільних коштів банків.

Перш ніж досліджувати конкретний вплив грошово-кредитної політики на кредитний

потенціал банків, важливо зазначити, що кредитний потенціал визначається як здатність фінансових установ надавати кредити, що включає в себе їхні фінансові ресурси, здатність залучати депозити, рівень капіталізації та ризикованість операцій. Це все безпосередньо пов'язано з макроекономічною ситуацією в країні, зокрема, з монетарною політикою, яку проводить Національний банк України.

Основним завданням грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності національної валюти, контролювання інфляції та сприяння економічному зростанню. У випадку України, де інфляційні процеси часом досягають критичних значень, важливою метою є підтримка реальної купівельної спроможності населення та бізнесу. Коли Національний банк підвищує облікову ставку, це, як правило, призводить до зростання процентних ставок на кредити, що в свою чергу може зменшити попит на позики з боку населення та бізнесу. В результаті цього, кредитний потенціал банків може знизитися, оскільки зменшення обсягу кредитування призводить до зниження прибутків фінансових установ [4].

З іншого боку, якщо Національний банк знижує облікову ставку, це стимулює зростання кредитування, оскільки зменшуються витрати на позики. У такому випадку, банки мають можливість розширити свої кредитні портфелі, залучити нових клієнтів та збільшити свої доходи. Проте зниження процентних ставок може також супроводжуватися ризиками, зокрема, зростанням неплатежів, якщо кредити надаються недостатньо ретельно, або ж якщо позичальники не можуть виконувати свої зобов'язання через погіршення економічних умов.

Крім того, важливо враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як міжнародна фінансова ситуація, рівень іноземних інвестицій та загальна економічна активність в світі. Наприклад, глобальні фінансові кризи або нестабільність на міжнародних ринках можуть змусити Національний банк вжити заходів для підтримки фінансової системи, що може включати як послаблення, так і посилення грошово-кредитної політики.

Необхідно також враховувати, що грошово-кредитна політика може мати різний вплив на різні сегменти банківського кредитування. Наприклад, малий та середній бізнес може відчувати більший тягар підвищення процентних ставок у порівнянні з великими підприємствами, які мають більше ресурсів

для поглинання таких витрат. Таким чином, політика Національного банку повинна бути збалансованою та враховувати потреби всіх сегментів економіки [5].

Інший важливий аспект впливу грошово-кредитної політики на кредитний потенціал банків – це рівень золотовалютних резервів країни. Чим вищий рівень резервів, тим більша впевненість у стабільності національної валюти, що позитивно впливає на кредитування. Банки можуть більш активно залучати кошти та надавати кредити, знаючи, що підтримка з боку держави у випадку нестабільності є можливою.

Важливим елементом грошово-кредитної політики є і контроль за інфляцією. В Україні, де інфляція часом перевищує допустимі межі, збереження стабільності цін є критично важливим для підтримки кредитного потенціалу. Коли інфляція зростає, реальні процентні ставки можуть залишатися низькими, що зменшує привабливість депозитів і, відповідно, ресурсів для кредитування.

На кредитний потенціал банків також впливають регуляторні вимоги, встановлені Національним банком. Наприклад, зміни в нормативних вимогах щодо достатності капіталу, ліквідності чи резервування можуть суттєво вплинути на можливості банків у наданні кредитів. Посилення регуляторних вимог може призвести до зниження обсягу кредитування, оскільки банки змушені будуть тримати більше резервів, що зменшить їх можливості для фінансування нових позик [6].

На закінчення, вплив грошово-кредитної політики держави на кредитний потенціал банків України є складним і багатограним процесом. Він вимагає уважного моніторингу та аналізу з боку Національного банку, щоб забезпечити баланс між стабільністю фінансової системи та доступністю кредитів для бізнесу та населення. Успішна грошово-кредитна політика повинна враховувати не лише поточні економічні умови, але й прогнозувати можливі ризики, що можуть виникнути в майбутньому, щоб забезпечити стійкий розвиток кредитного потенціалу банківської системи.

Висновки. Грошово-кредитна політика є ключовим елементом економічної стратегії держави, яка безпосередньо впливає на функціонування банківської системи та її кредитний потенціал. В Україні, в умовах постійних економічних змін і викликів, роль цієї політики стає особливо важливою. По-перше, грошово-кредитна політика спрямована на

стабілізацію національної валюти та контроль інфляції, що є необхідною умовою для підтримки довіри до фінансової системи. Чим стабільніша національна валюта, тим більша ймовірність того, що позичальники будуть готові брати кредити.

Зміни в обліковій ставці Національного банку безпосередньо впливають на процентні ставки, які банки встановлюють для своїх позичальників. Коли облікова ставка зростає, кредити стають дорожчими, що може зменшити попит на них. Це, в свою чергу, призводить до зниження обсягу кредитування, а також до зменшення доходів банків, що обмежує їх кредитний потенціал. Навпаки, зниження облікової ставки може стимулювати зростання кредитування, оскільки зменшуються витрати на позики, але тут важливо зберегти баланс, щоб уникнути збільшення неплатежів.

Крім того, регуляторні вимоги, встановлені Національним банком, також мають значний вплив на кредитний потенціал. Посилення вимог щодо капіталізації та ліквідності може призвести до зменшення можливостей банків для надання нових кредитів, оскільки вони будуть змушені утримувати більші резерви. Це може бути особливо проблематичним для малих і середніх банків, які і так можуть мати обмежені ресурси для залучення капіталу.

Інфляційні процеси в країні також впливають на кредитний потенціал. Висока інфляція може призвести до зниження реальних доходів населення, що, в свою чергу, зменшує здатність позичальників виконувати свої зобов'язання. Це створює ризики для банків, які можуть зіткнутися з проблемами неплатежів. У таких умовах банки стають більш обережними у наданні кредитів, що ще більше обмежує їхній кредитний потенціал.

Наявність значного тіньового сектору в економіці України також є важливим фактором. Це створює додаткові труднощі для банків, які намагаються оцінити ризики та можливості для кредитування. Тіньова економіка часто працює поза рамками державного регулювання, що ускладнює моніторинг фінансових потоків і може призводити до збільшення неплатежів.

Водночас, міжнародні економічні умови та зовнішні фінансові фактори також істотно впливають на кредитний потенціал банків. Глобальні фінансові кризи або зміни в світових ринках можуть вимагати від Національного банку прийняття швидких рішень для підтримки стабільності фінансової системи.

Це може включати як послаблення, так і посилення грошово-кредитної політики, в залежності від ситуації.

Отже, грошово-кредитна політика держави є важливим інструментом, який визначає кредитний потенціал банків України. Ефективна політика повинна враховувати численні

внутрішні та зовнішні фактори, щоб забезпечити стабільність банківської системи та підтримувати доступність кредитування для населення і бізнесу. Успішна реалізація грошово-кредитної політики може сприяти не лише зростанню кредитування, але й стабільному економічному розвитку країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харун О. А., Грицина Л. А. Розвиток грошово-кредитної політики України в умовах глобалізації. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 41. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/41_2019/34.pdf
2. Національний банк України. Офіційний сайт. Монетарна політика. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Королюк Т. О. Роль монетарної політики у забезпеченні національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2019. № 6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2019/9.pdf
4. Михайлюк Р. П. Монетарна політика центрального банку та її вплив на фінансову стійкість банківської системи країни. *Вісник ТДЕУ*. 2014. № 3. 68 с.
5. Пасічник І. В., Галушко Ю. П. Роль інструментів грошово-кредитної політики в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи України. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2014. № 27. 143 с.
6. Ткаченко О. К. Грошово-кредитна політика та фінансова стійкість банківської системи України. *Управління розвитком*. 2015. № 17. 29 с.

REFERENCES:

1. Kharun O. A., Hrytsyna L. A. (2019). Rozvytok hroshovo-kredytnoi polityky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Development of Monetary Policy of Ukraine in the Conditions of Globalization]. *Black Sea Economic Studies*. Vypusk 41. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/41_2019/34.pdf
2. Natsionalnyi bank Ukrainy. Ofitsiynyi sait. Monetarna polityka [National Bank of Ukraine. Official website. Monetary Policy]. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Koroliuk T. O. (2019). Rol monetarnoi polityky u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy [The Role of Monetary Policy in Ensuring the National Security of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*. No 6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2019/9.pdf
4. Mykhailiuk R. P. (2014). Monetarna polityka tsentralnoho banku ta yii vplyv na finansovu stiikist bankivskoi systemy krainy [Monetary Policy of the Central Bank and Its Impact on the Financial Stability of the Country's Banking System]. *Visnyk TDEU*. No 3. 68 p.
5. Pasichnyk I. V., Halushko Yu. P. (2014). Rol instrumentiv hroshovo-kredytnei polityky v zabezpechenni finansovoi stiikosti bankivskoi systemy Ukrainy [The Role of Monetary Policy Instruments in Ensuring the Financial Stability of Ukraine's Banking System]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy NBU*. No 27. 143 p.
6. Tkachenko O. K. (2015). Hroshovo-kredytna polityka ta finansova stiikist bankivskoi systemy Ukrainy [Monetary Policy and Financial Stability of the Banking System of Ukraine]. *Upravlinnia rozvytkom*, No 17. 29 p.